REGIONÁLIS EGYENLŐTLENSÉG INDIÁBAN

Kiss-Csapó Gergely[1]

Az utóbbi másfél évtizedben, India gazdasági nyitását követően élénk vita bontakozott ki arról, hogy ez a nyitás hogyan változtatta meg az ország regionális egyenlőtlenségét. Maguk az egyenlőtlenségeknek vallási-, filozófiai háttere nagyban eltér az Európában megszokott egyenlőtlenségektől. Indián belül beszélhetünk

- országos szintű regionális egyenlőtlenségről: „a fejlett dél-nyugati államok vs. fejletlen észak-keleti régió államai”
- egyes szövetségi államon belüli regionális egyenlőtlenségről, de ugyanúgy megfigyelhető
- városon belüli egyenlőtlenség is, valamint a
- a „fejlett város vs. fejletlen vidék” dichotómia.

A gazdasági jellegű egyenlőtlenségen kívül érdemes foglalkoznunk egyéb mutatókkal is, pl. egészségügyi-, valamint az oktatásban fellelhető egyenlőtlenségi mutatók. És akkor még nem is tértünk ki az indiai kasztrendszerből fakadó egyenlőtlenségre (mely hivatalosan nem is létezik), illetve a nemek közötti megkülönböztetésre.

A különböző vizsgálati módszerek más és más következtetések levonására vezethetnek. Egyes cikkírók[i] arról írnak, hogy a példátlan fejlődés nagyon kétarcú. Míg a gazdaság kiváló eredményeket tud felmutatni, addig bizonyos társadalmi csoportok életvitelében stagnálás következett be, másoknál pedig határozott visszaesés. Más szerzők pedig arról írnak, hogy a statisztikai adatok tükrében vizsgálva semmi jele nem mutatható ki a példátlan fejlődésnek, de a széleskörű elszegényedésnek sem[ii].

Bár e két vélekedés nem zárja ki egymást, mégis: vajon mi lehet az igazság? Erre szerettem volna választ keresni e rövid cikkben.

Az egyenlőtlenség vallási-, filozófiai megközelítése Indiában

Mielőtt tüzetesebben megvizsgálnánk a rendelkezésünkre álló statisztikai adatokat[2], érdemes áttekintenünk az egyenlőtlenségnek társadalmi megítélését Indiában. Akár tanulmányainkból, akár helyi tapasztalatainkból kiindulva megállapíthatjuk, hogy az indiai társadalom egészen másként tekint a társadalmi és gazdasági egyenlőtlenségre, mint mi itt az un. „nyugati világban”. Ez valószínűleg a vallásból ered, hiszen a hinduizmus és a buddhizmus is az anyagi javakról való lemondásra épít. „Semmi sem tart örökké, semminek nincs állandó léte” – a vallás követői általában felül tudnak emelkedni a mindennapi lét nehézségein. A „Keletkezés – Lét – Elmúlás” hármasa közül számukra a „LÉT” tart legrövidebb ideig. Még az iskolázott, egyetemet végzett emberek körében is sokszor megfigyelhetjük azt, hogy kirívó társadalmi egyenlőtlenséggel találkozva (pl.: hajléktalanok milliói az utcán) sorsukat valami transzcendens, szükségszerű letükröződésnek tartják és nem társadalmi igazságtalanságnak. A „Dharma” - mint az egyén korábbi cselekedeteinek következménye -, ott van mindenhol. Sokáig megváltoztathatatlannak hitték, ezért nem is tartották fontosnak, hogy küzdjenek a kirívó társadalmi igazságtalanságok és a társadalmi-, gazdasági egyenlőtlenségek ellen.

Sokan az indiai filozófiát „nihilista vallásnak” tartják, melyben az egyén lemond az ambícióiról, az anyagi javak tulajdonlásáról, a birtoklásról. A „nem szabad törekednünk semmire” életszemléletből sokáig nem származott anyagi fejlődés. Még ma is százmilliók gondolják úgy, hogy az anyagi javak gyarapítása helyett a szellemi tanokra kell koncentrálni.

---

[1] ELTE-TTK, Regionális Földrajz Tanszék – PhD 3. évf. – gergoe@mailbox.hu

[2] www.censusindia.net

1. ábra India szövetségi államai

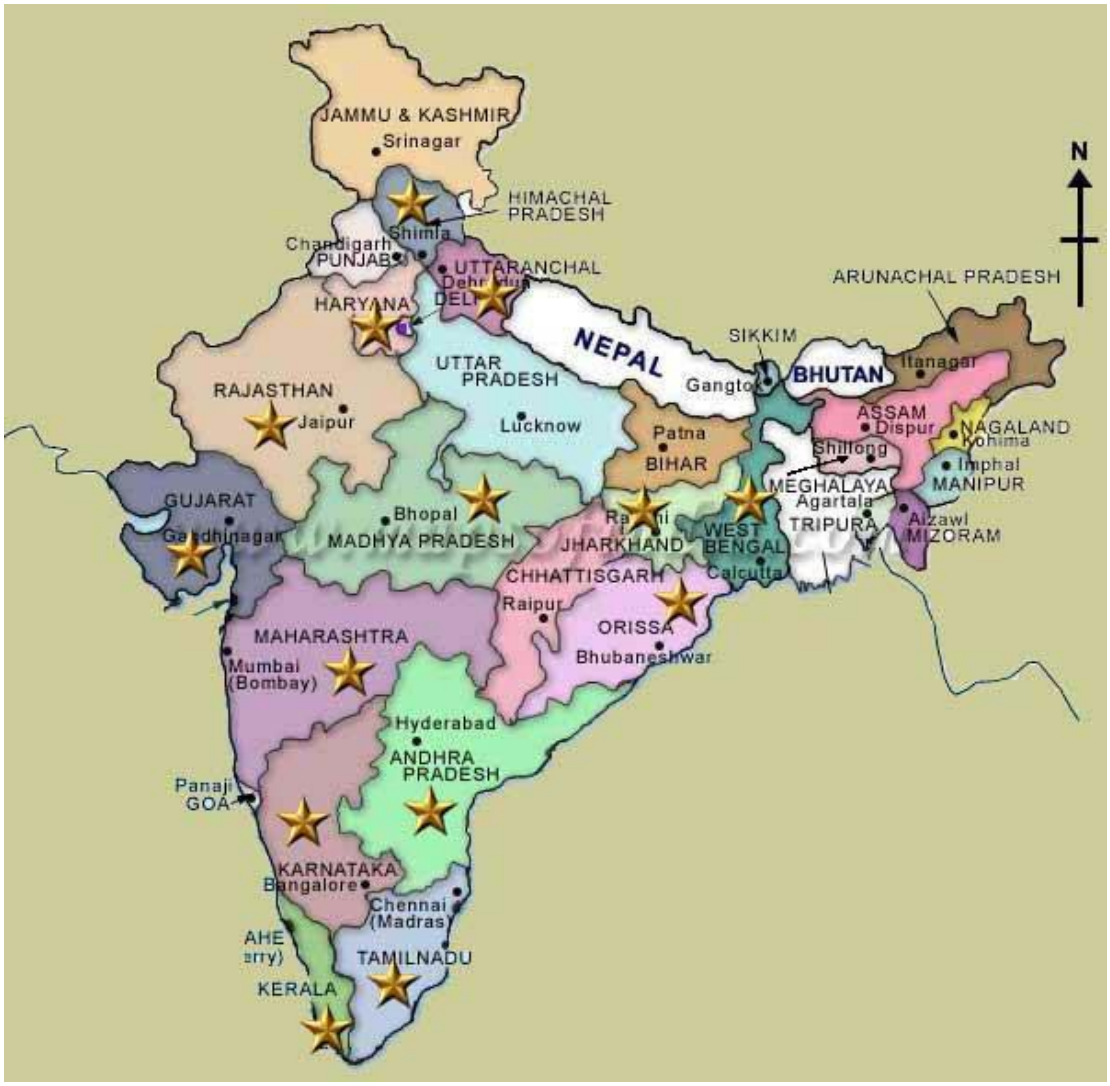

Az egyenlőtlenségek vizsgálata

A módszerek egy része a szegénységi küszöb alatt élők számát (Headcount Ratio) próbálja meghatározni; és ennek változásából próbál következtetéseket levonni. Az adatokat egyrészt a „National Sample Survey", a „Central Statistic Organisation" [Központi Statisztikai Szervezet], valamint a „Planning Commission[3]" [Tervbizottság] adataiból lehet nyerni. Népszámlálási adatokra, foglalkoztatással összefüggő adatokra építhetünk. Vizsgálhatjuk még az egy főre jutó fogyasztás (per capita expenditure) és az állami össztermék (SDP = state domestic product), illetve a mezőgazdaságból származó jövedelmeket (real agricultural wages). Az egy főre jutó átlagos fogyasztás növekedésének (APCE) vizsgálata is tanulságos eredményekre vezethet. (3. táblázat és 5. ábra)

1. táblázat: A szegénységi küszöb alatt élők aránya egész Indiában (%)[4]

	1987/88	**1993/94**	1999/2000
Vidéki lakosság	39,4	37,1	**26,8**
Városi lakosság	**39,1**	**32,9**	**24,1**

[3] http://planningcommission.nic.in
[4] Indiai Tervbizottság kiadványa, (1997. 03.11, és 2001.02.22.)

2. táblázat: Az ún. Poverty Gap Index mutató egész Indiában

	1987/88	**1993/94**	1999/2000
Vidéki lakosság	9,4	8,4	**5,2**
Városi lakosság	**10,4**	**8,3**	**5,2**

Sok egymásnak ellentmondó adat látott napvilágot a szegénységi küszöb alatt élők százalékos arányáról. Ahány kutató, annyiféleképpen próbál közeledni a problémához. Vannak, akik a napi 1 $-os jövedelmi szinten húzzák meg a szegénységi küszöb határát, mások ugyanezt Rúpiában próbálják meghatározni. Mások az un. Poverty Gap Index mutatót használják a szegénység bemutatására. Mindenesetre, ha az 1. és a 2. táblázat adatait nézzük, akkor az utóbbi 15 évben némi javulást láthatunk, de még mindig tragikusnak foghatjuk fel azt, hogy az egyre kecsegtetőbb gazdasági eredmények ellenére minden negyedik indiai a szegénységi küszöb alatt éli le életét.

3. táblázat Az egy főre jutó átlagos fogyasztás növekedési rátája (%) [APCE] - összehasonlítva a SDP növekedési rátájával (%) 1993 és 2000 között

Állam	**Vidéki APCE**	**Városi APCE**	**Összesített APCE**	SDP növekedési ráta
Assam	0,9	8,8	1,7	**0,58**
Orissa	1,4	0	3,3	**2,34**
West Bengal	2,1	11,5	3,3	**5,48**
Jammu & Kashmir	5,4	8,0	5,3	**2,49**
Bihar	6,9	4,8	7,1	**2,10**
Madhya Pradesh	6,6	14,1	7,8	**2,78**
Andhra Pradesh	2,8	18,5	8,3	**3,57**
Rajastan	7,0	15,4	8,6	**4,60**
Uttar Pradesh	8,3	10,1	9,0	**2,99**
Karnataka	9,5	26,5	14,0	**5,82**
Maharashtra	14,1	16,7	15,9	**3,53**
Gujarat	15,1	20,9	16,8	**4,88**
Himachal Pradesh	16,2	28,5	17,6	**5,06**
Tamil Nadu	15,7	25,1	18,9	**5,39**
Kerala	19,6	18,2	19,6	**4,01**
Punjab	20,2	17,9	19,9	**2,74**
Haryana	31,0	23,0	29,2	**3,05**
Delhi	-	30,7	30,7	**5,69**
India	**8,7**	**16,6**	**10,9**	**4,36**

Másik nagyon szemléletes módszer, amikor az egy főre jutó átlagos fogyasztás növekedési rátáját hasonlítják össze az államok SDP növekedési rátájával. Ha a 3. táblázat számadatait szemléltetjük, akkor kirajzolódik India regionális egyenlőtlenségi térképe. A gazdasági nyitás győztesei általában az dél-nyugati államok, a vesztesei az észak-keletiek.

2. ábra A szegénység csökkenése falusi térségekben és az egy főre jutó átlagos fogyasztás növekedése

X tengely: A vidéki lakosság fogyasztásának növekedése %-ban 1993/94 és 1999/2000 között, Y tengely: a szegénységi küszöb alatt élők számának arányos csökkenése

[rövidítések: HA: Haryana; PU: Punjab; KE: Kerala; HP: Himachal Pradesh; TN: Tamil-Nadu; GU: Gujarat; MA: Maharashtra; AS: Assam; OR: Orissa; WB: West-Bengal; JK: Jammu & Kashmir;]

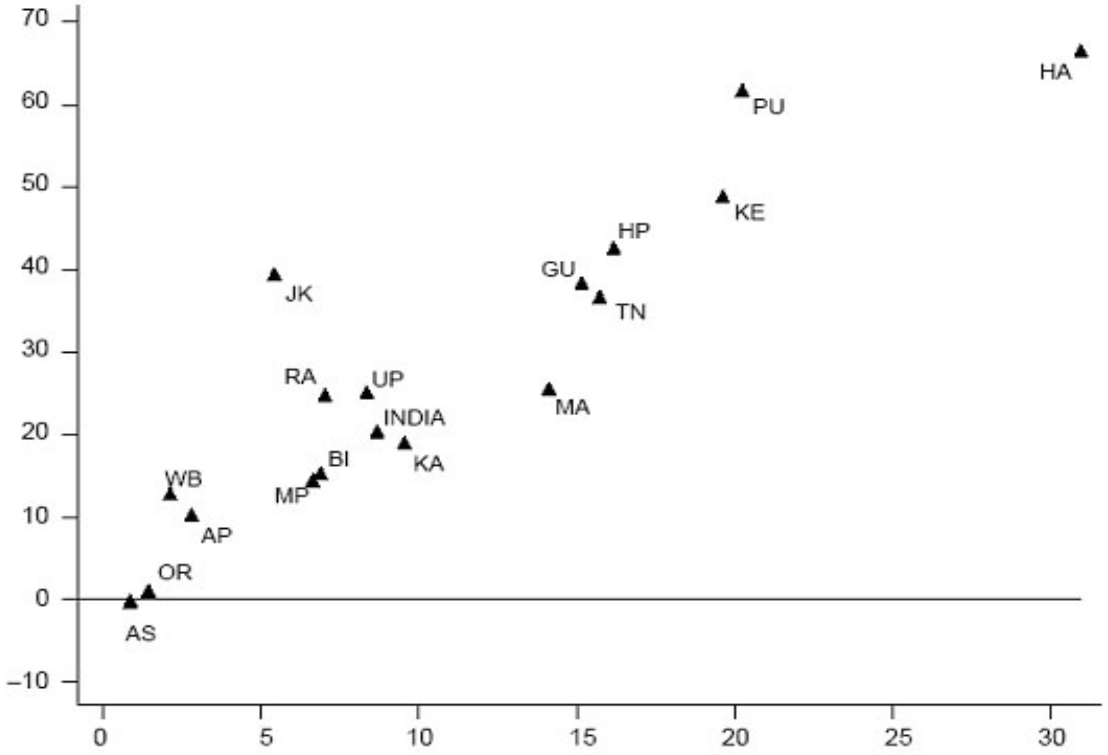

Ennek az országos területi megosztottságnak számos szerző, publicista próbálja megragadni az okát. Úgy vélik, hogy az északi államok megmaradtak a hagyományos gazdasági ágazatoknál. Mindenekelőtt a mezőgazdaság színvonala volt náluk mindig kiemelkedő, bár nem túlságosan jövedelmező. Ezzel szemben a dél-délnyugati államok sikerrel sajátították el a számítástechnika és a csúcstechnológia kínálta lehetőségeket, így a szoftverfejlesztést és a rakéta- és űrtechnológiával kapcsolatos iparágakat. Valóságos „szilikon-völgy" épült az elmúlt 3 évtizedben pl. Bangalore központtal Karnataka állam déli részén, melynek gazdasági kisugárzása látványos.

Végül is egész India '90-es évek-beli fejlődése teljesen kétarcú: csak bizonyos régiók fejlődtek, mások relatíve lemaradtak.

A mezőgazdaságból származó jövedelmek és a falusi szegénység

Mivel India lakosságának 62-65%-a még mindig a mezőgazdaságból él, érdemes szemügyre vennünk a mezőgazdaságból származó jövedelmeket és a szegénység kapcsolatát a 4. ábrán. Punjab és Haryana hosszú évszázadok óta mindig a legtermékenyebb és legjövedelmezőbb mezőgazdasági területnek számított, míg Orissa és Bihar – mint már láttuk más szempontból -, is „India szegényháza". De vajon mi lehet az oka annak, hogy az általános trendből magasan kiugrik Kerala állam? A magas jövedelmek talán a magas munkanélküliségből fakadnak? Vagy a mezőgazdasági szövetkezeteknek sikerült magasabb élelmiszerárakat kiharcolniuk?

3. ábra Az állam gazdasági növekedési rátája 1993 és 2000 között (a 3. táblázat utolsó oszlopának adatai)

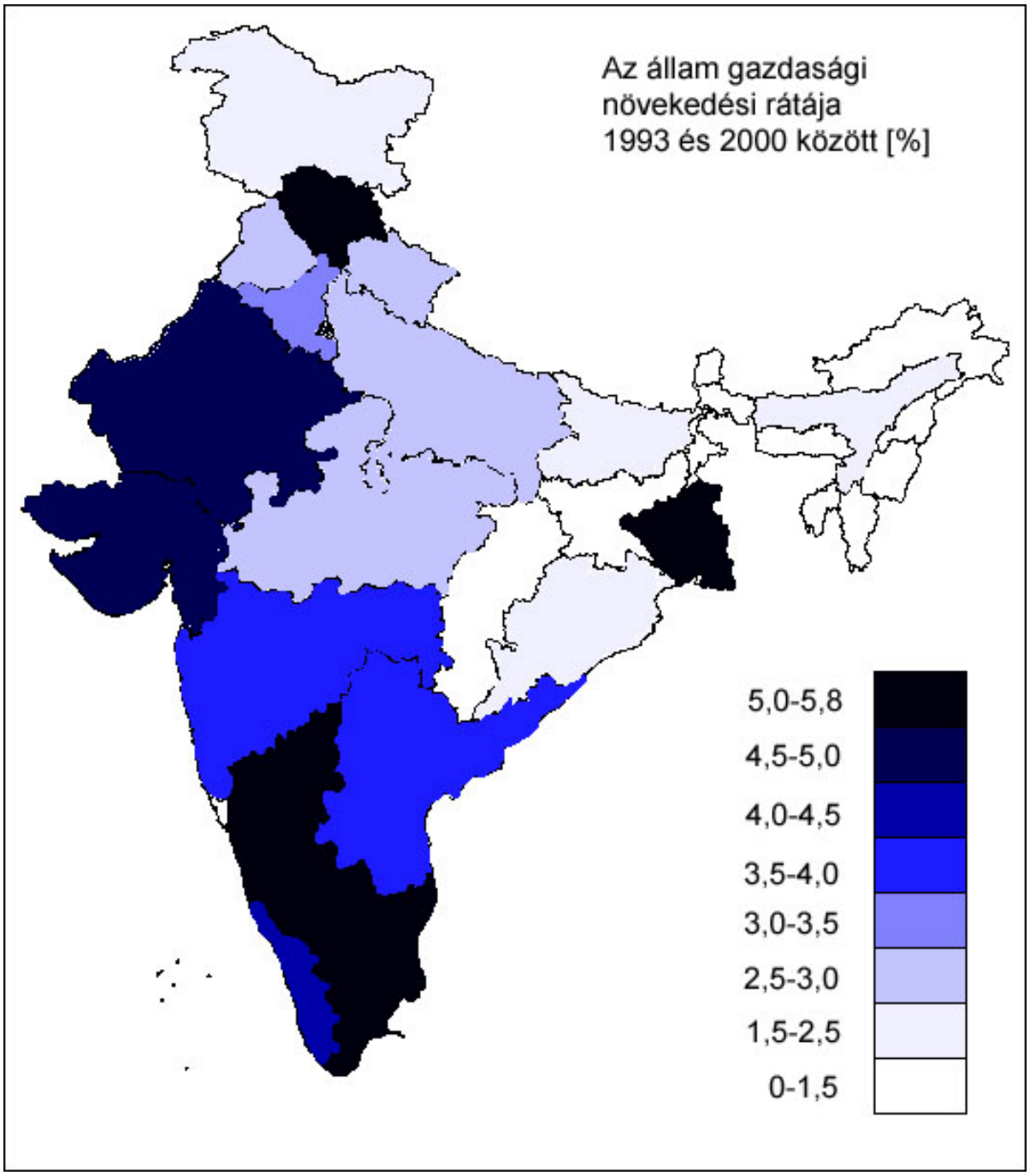

Lassú növekedésű államok: Assam, Orissa, West Bengal, Bihar, Madhya Pradesh, Rajastan, UP, Andra Pradesh, (az un. „BIMARU" államok)

Gyors növekedés: általában a déliek (kivéve Andra Pradesh) Gujarat, Maharashtra, Punjab, Haryana, Himachal Pradesh

4. ábra A mezőgazdaságból származó jövedelmek és a falusi szegénység kapcsolata[iii]

X tengely: Mezőgazdaságból élők reáljövedelmének változása %-ban 1993/94 és 1999/2000 között, Y tengely: a szegénységi küszöb alatt élők száma

[rövidítések mint az 2. ábránál]

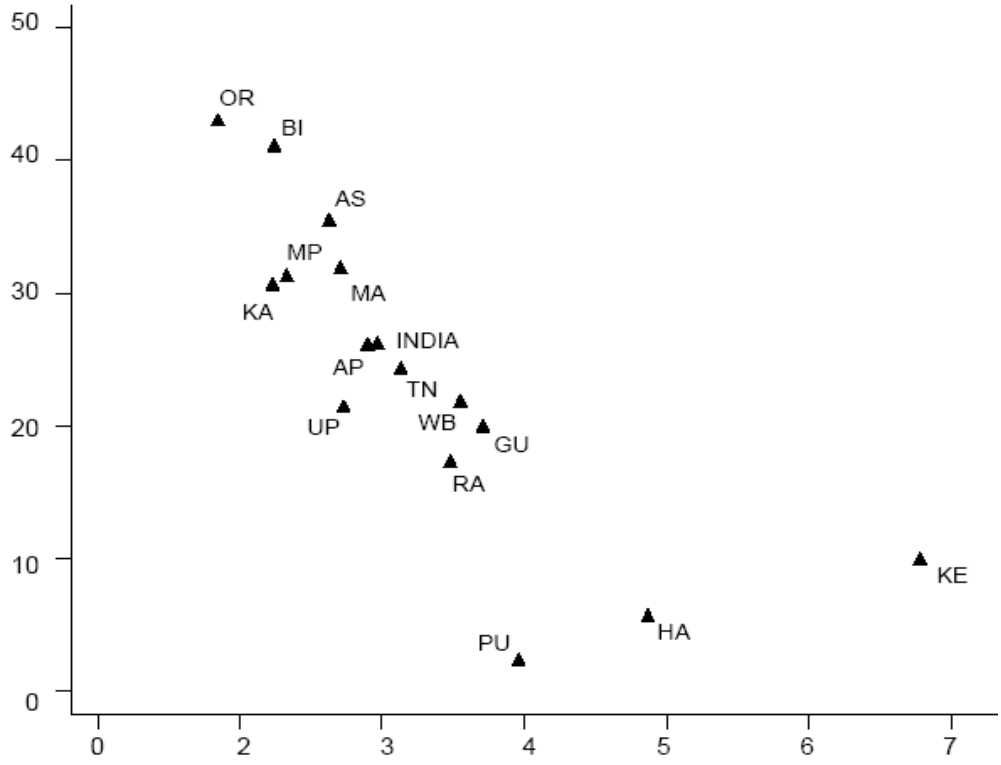

5. ábra Bérek növekedése és a szegénység csökkenése

X tengely: Mezőgazdaságból élők reáljövedelmének változása %-ban 1993/94 és 1999/2000 között

Y tengely: a vidéki szegénységi küszöb alatt élők arányának csökkenése (%)

[rövidítések mint az 2. ábránál]

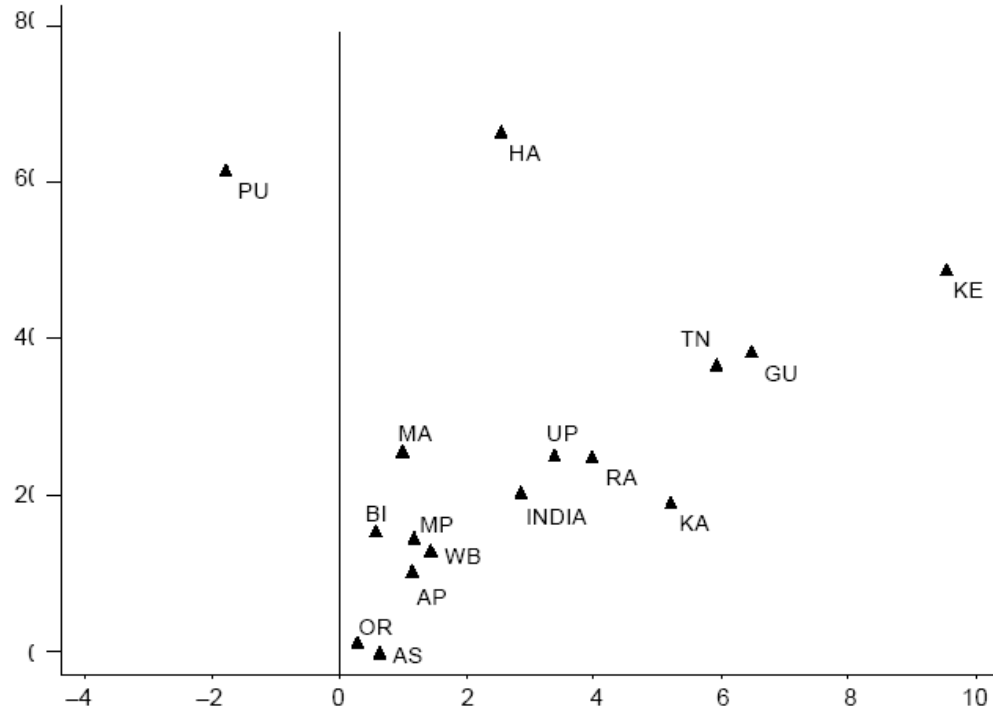

5. ábra a 3. táblázat adataiból: Az egy főre jutó átlagos fogyasztás növekedési rátája [APCE] - összehasonlítva a SDP növekedési rátájával 1993 és 2000 között

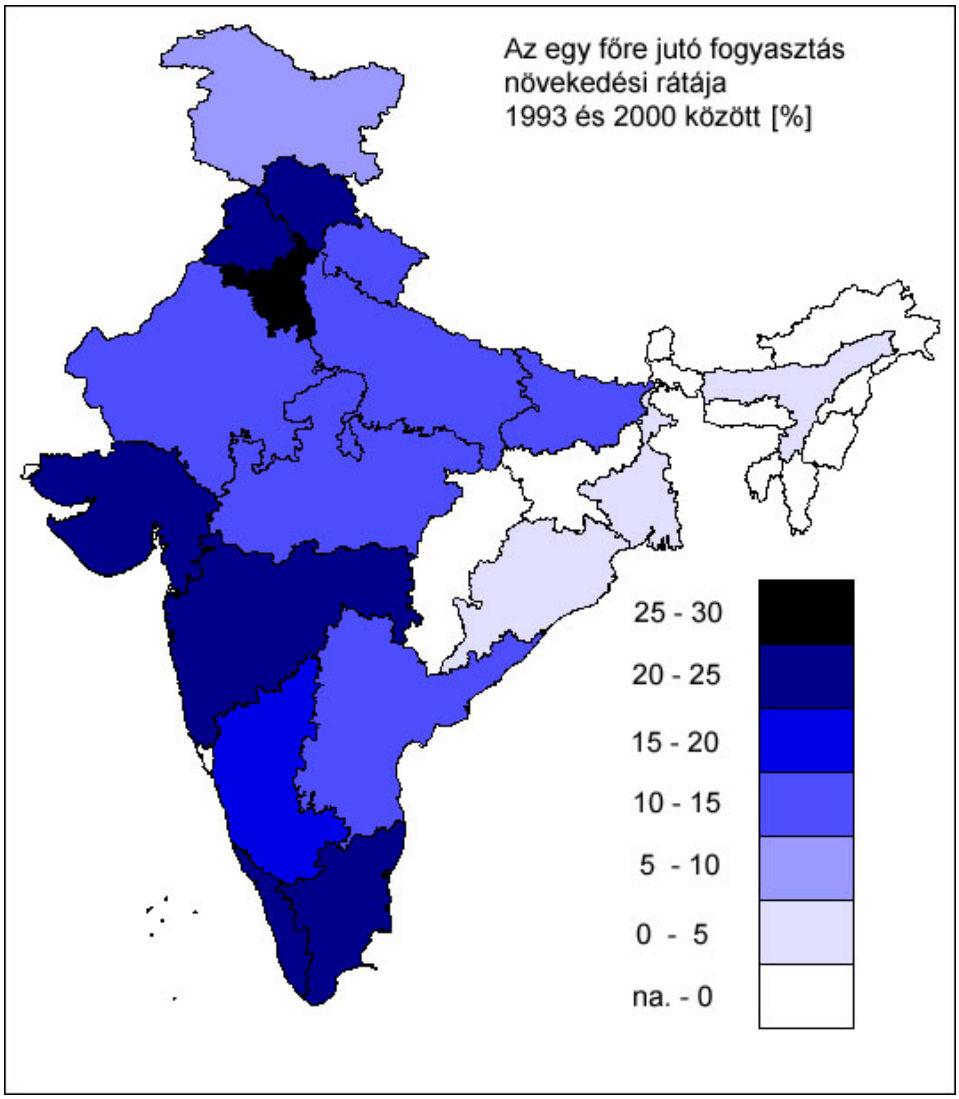

Láthatjuk, tehát, hogy a gazdasági nyitás - ami nagyjából a magyar viszonyoknak megfelelő volumenű volt a '90-es években[5] -, hatalmas területi egyenlőtlenséget hozott magával. '93/94-ig a Gini-együttható (falvakban és városokban egyaránt) stabil, később ez megváltozik[iv].

Az egyenlőtlenségek egyéb fajtái

Ha a regionális egyenlőtlenségen kívüli mutatókra vetünk pillantást, akkor is lesújtó kép tárul elénk. A 6. ábráról leolvashatjuk, hogy a jövedelemkülönbségek milyen élelmiszerfogyasztási szokásokban öltenek testet. Az alacsony jövedelműek az indiai átlagnál kicsit több gabonafélét fogyasztanak, a tehetősebbek sokkal több olajat, zsiradékot, cukrot, és kimagaslóan sokkal több tejterméket. Az 1996-97-es valutaárfolyamokat figyelembe véve (1 Rúpia ≈ 4,5 Ft) már maguk a havi jövedelemszintek is elgondolkodtatóak.

[5] www.indianembassy.hu/hungary/facts.html szerint: „1991-től 1997-ig közel 29 milliárd US dollár értékű közvetlen külföldi beruházást (FDI) jegyeztek, amelynél a FDI beáramlás bruttó értéke 8 milliárd USA-dollár körül mozgott. Ugyanebben az időszakban a portfolió-befektetések bruttó értéke 13 milliárd USA-dollár volt"

6. ábra Táplálkozási szokások különböző jövedelmű társadalmi csoportoknál az átlagfogyasztási szinthez képest (1996/97)[6]

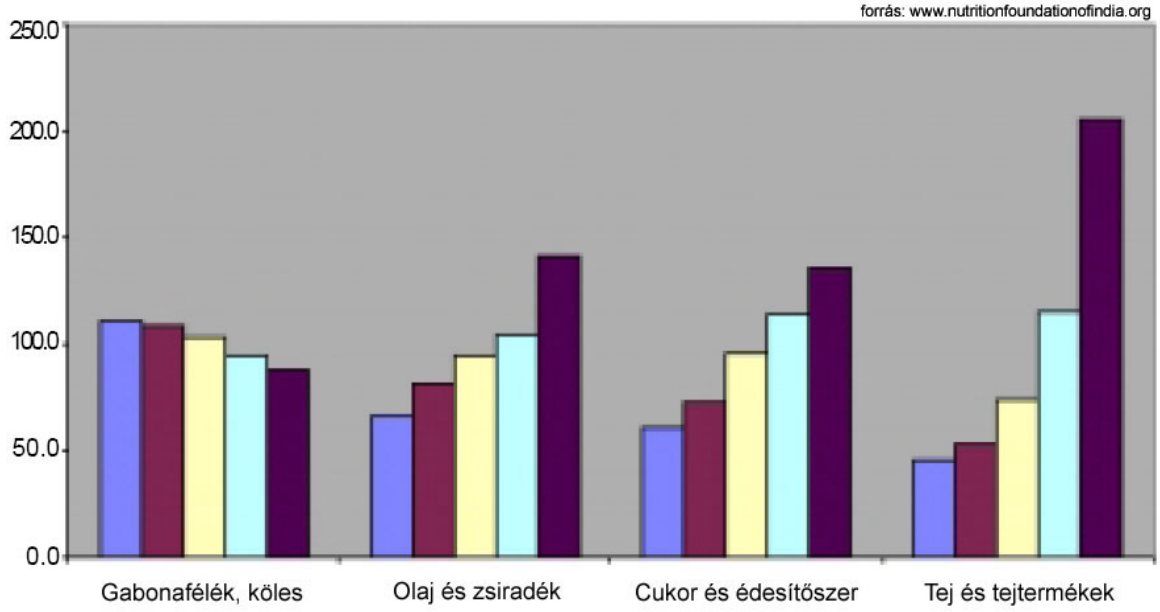

Havi jövedelem 90 Rúpia / 90-150 Rp / 150-300 Rp / 300-600 Rp / 600 Rp felett

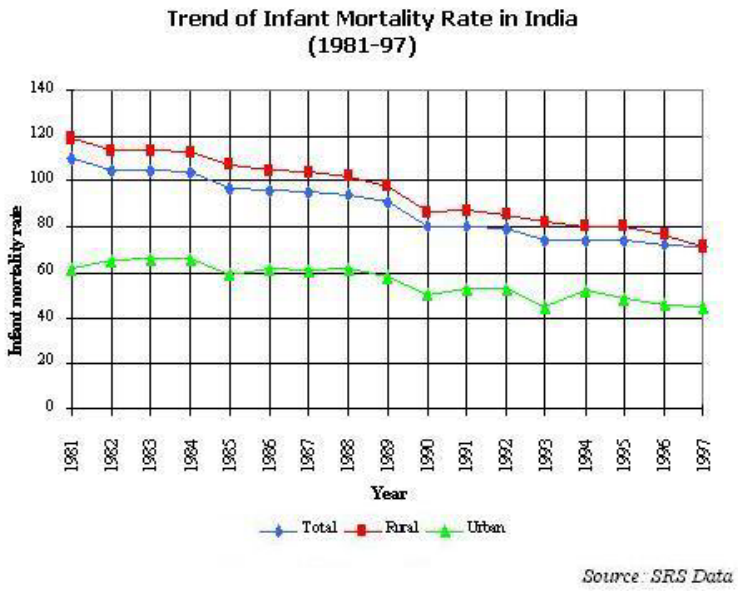

A csecsemőhalandóság 1980-ban még 114 volt, ezt sikerült tíz év alatt 80-ra csökkenteni. Sajnos azóta ilyen látványos javulást ezen a téren már nem találunk, lényegében 1994 óta ez a mutató 70 körül megállt.[7]

7. ábra Csecsemőhalandósági adatok 1981-1997 között
Pirossal: vidék
Zöld: város
Kék: összesítve

A csecsemőhalandóság szorosan összefügg az egészségügyi közellátással (tiszta ivóvízellátás, védőoltások); illetve egyéb társadalmi mutatóval, többek között az iskolázottsággal, a termékenységi szinttel. Korreláció mutatható ki a csecsemőhalandóság és az egy főre jutó fogyasztás között; valamint a nők iskolázottságának és írástudási szintjének is köze van hozzá.

A 80-as években évente 5%-kal nőttek a mezőgazdasági bérek; ez a növekedés a 90-es években lelassult évi 2,5%-ra. Mivel ez a bérnövekedés ekkor még mindig magasabb, mint az átlagos kiadások növekedése (1,5%) ezáltal csökkent a szegénységi küszöb alatt élők száma. Ez pedig kihatott a 8. ábrán látható többi indexre is, a családok gyermekvállalási kedve némileg csökkent, valamint az analfabetizmus is visszaszorulóban van.

[6] www.nutritionfoundationofindia.org
[7] www.censusindia.net

8. ábra Néhány társadalmi mutató az 1980-as és az 1990-es évtizedben

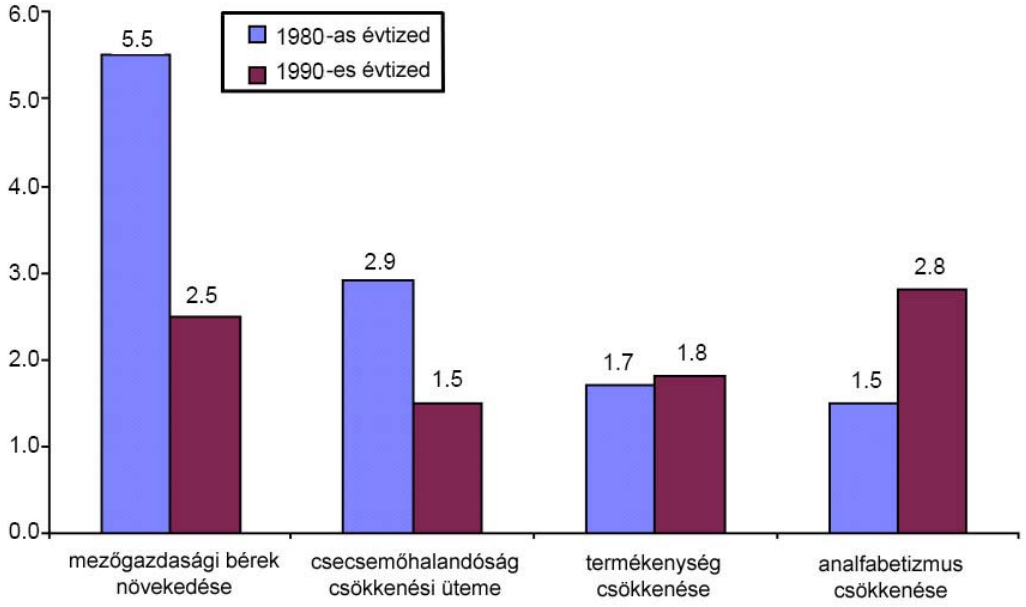

Érdekes területi összefüggéseket fedezhetünk fel, hogyha a nemek közötti írástudatlansági különbség mutatóját (Gender gap in illiteracy rate) térképen szemléltetik. (9. ábra) Láthatjuk, hogy még a 21. század elején is India jelentős területén a nők írás és olvasás tudása akár 32%-kal is elmarad ugyanazon a területen élő férfiakétól. Elsősorban a falusi nők körében hatalmas az analfabetizmus aránya. A 6-14 éves lányok 74% csak az írástudó. Az 1980-as évekhez képest ez is előrelépés, hiszen akkor ez a szám csak 59% volt.

9. ábra Nemek közötti írástudatlanság területi különbségei (Gender gap in illiteracy rate)

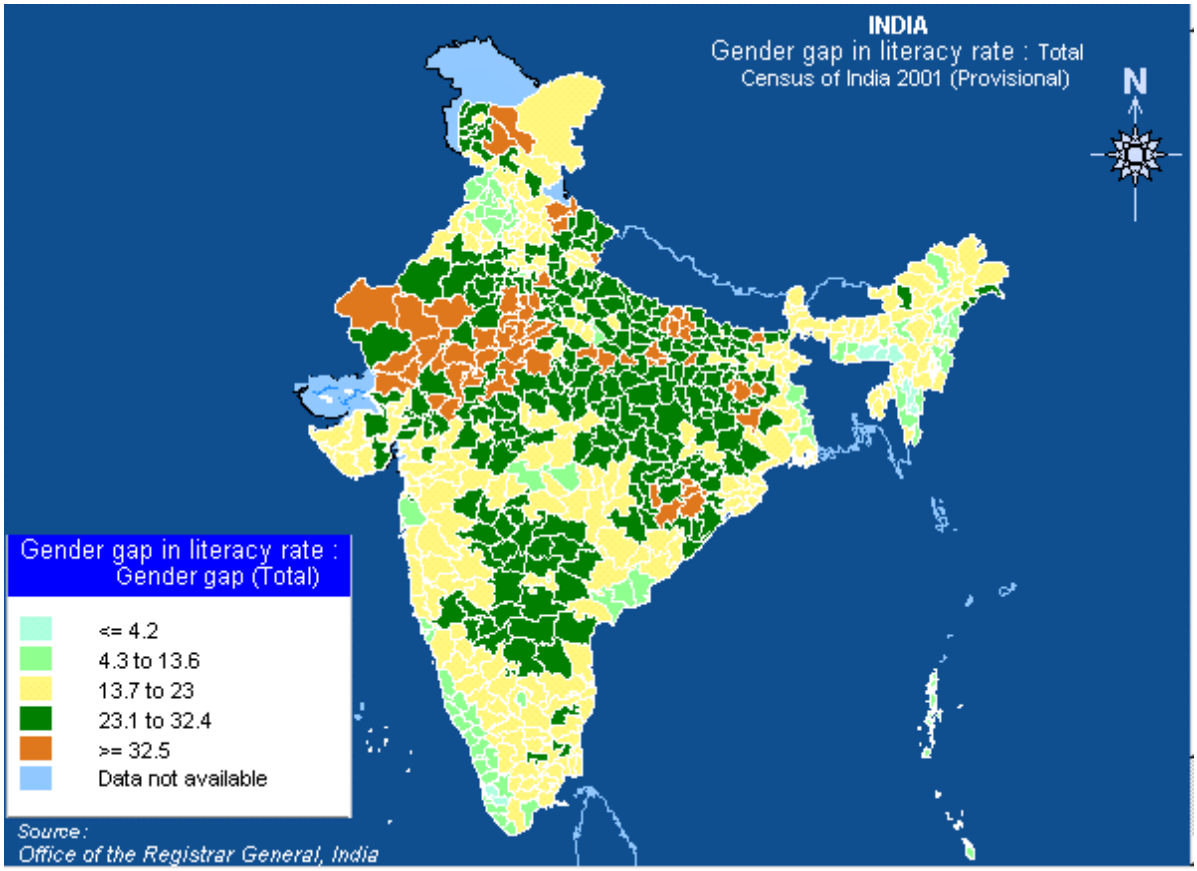

Ha pedig a 9. ábrát összehasonlítjuk a 3. és az 5. ábrák térképeivel, láthatjuk, hogy a magas gazdasági növekedésű államokban és az alacsony népsűrűségű államokban viszonylag alacsony ez a mutató.

Zavaros zárszó

A témával foglalkozó egyes szakértők szerint a ’90-es évek gazdasági nyitása és a liberalizáció a felelős a nagy fokú elszegényedésért és a hanyatlásért. Más kutatók ugyanezeket a folyamatokat említik, mint a példátlan fellendülés és anyagi gyarapodás okait.

Nehéz igazságot tenni a két vélemény hangoztatói között; hiszen, mint láttuk, a kép sokkal árnyaltabb: nem lehet tisztán fejlődésről, vagy hanyatlásról beszélni; és igazságtalanság volna csak a liberalizációt megtenni felelősnek, vagy jótevőnek. Az ’90-es évek gazdasági reformjai ugyanolyan fontosak, mint az állam gazdaság- és szociálpolitikája.

IRODALOM

[i] **Deaton, Angus – Dreze, Jean**: Poverty and Inequality in India – in. Economic and Political Weekly 2002.09.07, pp. 3729-3748.

[ii] **Bhalla, Surjit**: Growth and Poverty in India: Myth and Reality, 2000 New Delhi. pp. 3-4.

[iii] **Deaton, Angus – Dreze, Jean** uo.

[iv] **Drèze, Jean – Sen, Amartya**: India: Development and Participation - Oxford University Press, New Delhi 2002. Appendix Table 6.